Liv Anne Slagsvold Vedum

Spire 4

Samfunnsfag

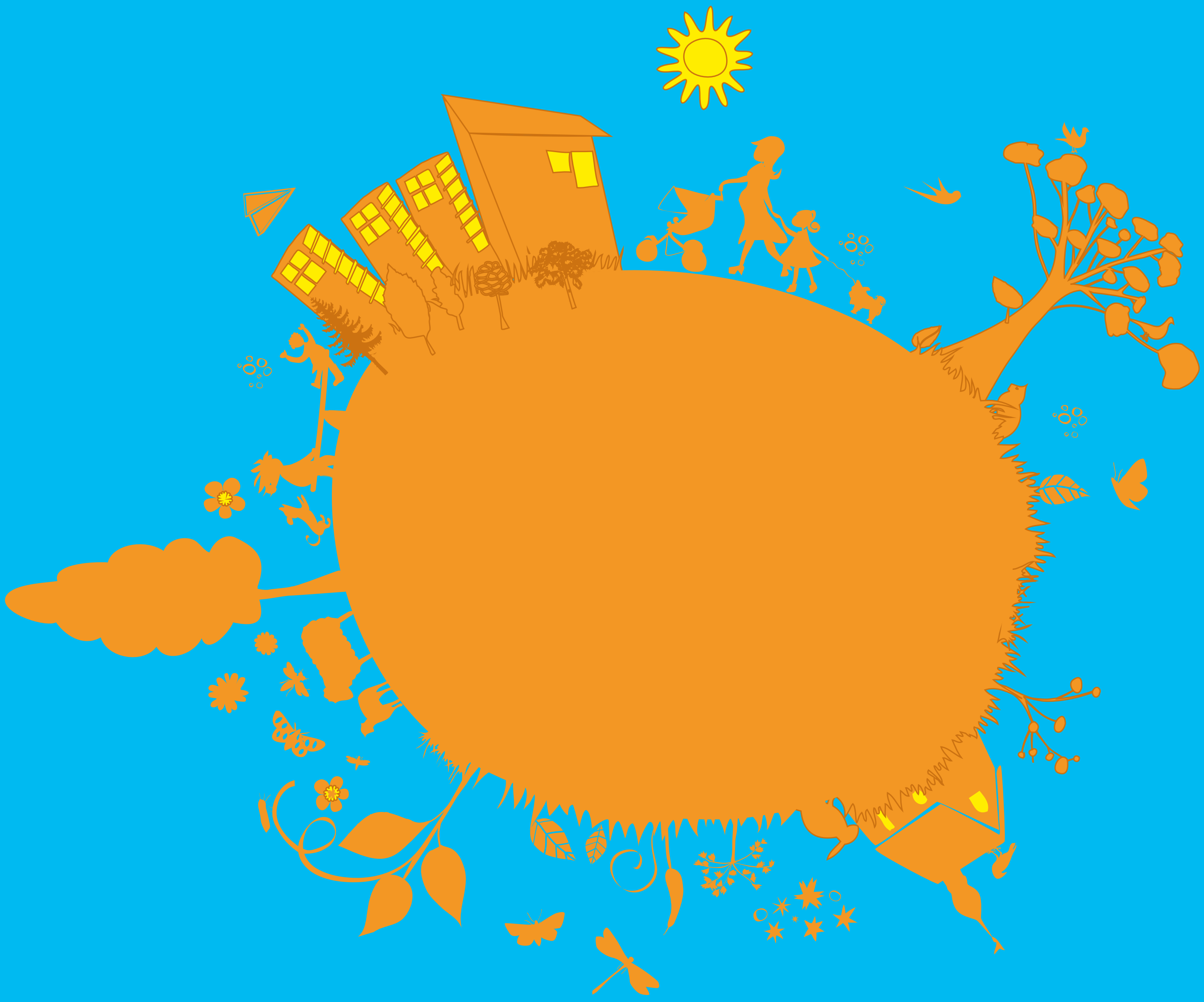

GAN Aschehoug

Flukten til bygdeborgen!

I jernalderen fantes ikke telefon eller internett. På denne tiden var det vanlig med folk som streifet rundt for å plyndre og røve. Ved å tenne bål på godt synlige steder, varslet folk hverandre om at det var fiender på vei. I denne fortellingen møter du en familie som må rømme for å komme unna røvere.

– Se! Bålet er tent på Gjellberget! Vi må komme oss av gårde! Stemmen til bestefar runger over hele gården. Med ett er den rolige ettermiddagen forvandlet til kaos. Far kommer løpende og forsøker å få med seg geitene, mens mor styrter inn i huset for å hente lillebror. Jeg blir stående stiv av skrekk. Grønnsakene jeg bærer i forkledet ramler på bakken. Tankene flyr tilbake til forrige gang bålet var tent ved bygdeborgen. Det var den dagen jeg oppdaget at mennesker kan være onde. Det var dagen da bestevenninnen min, Åse, på nabogården ble drept ...

– Kom, jenta mi! Bestemor tar meg under armen og drar meg av gårde. – Ikke vær redd. Det er sikkert ikke noe farlig. Bålet er et varsel på at vi må søke dekning i borgen. Vi kan ikke ta noen sjanser etter det som skjedde med Åse og familien hennes. Kanskje er det bare fremmede som kommer til bygda for å skaffe seg mat. Bestemor snakker med rolig stemme, men når jeg ser ansiktet hennes skjønner jeg at hun er like redd som meg.

Noen minutter senere er hele familien på vei oppover den bratte stien mot Gjellberget. Geitene og far er fremst, etter ham kommer mor med lillebror på nakken. Lillebror er fortsatt trøtt etter ettermiddagsluren, men han surver ikke. Kanskje forstår han at det er noe som var farlig. Jeg går tett bak mor, samtidig som jeg vil være i nærheten av bestemor. Hun puster tungt og går saktere og saktere. Etter en bratt bakke stopper hun helt og lener seg sliten mot et tre.

Vi hører høye skrik og bråk nede fra bygda. Bestefar roper lavt på meg for at jeg skal hjelpe ham med kua. Han ser alvorlig på meg og gir meg tauet. – Jeg må bli her for å hjelpe bestemor.
Hun greier ikke dette alene. Løp nå, jenta mi, så sees vi i bygdeborgen om litt. Jeg ser på bestemor og tårene renner. Så lokker jeg med meg kua og løper videre oppover stien.

Vel framme i borgen kaster jeg meg i armene på mor og lillebror. Mor holder tett rundt meg, mens hun ser utover bygda. Når jeg til slutt snur meg, ser jeg at det brenner flere steder i den vakre dalen vår. Smia vår på gården står i brann! Det er ikke til å ta feil av! Far kommer løpende og gråter mens han legger armene rundt oss. Han er smed, og i smia smir han redskaper som folk i bygda trenger. Som betaling får han det vi trenger for å overleve. Plutselig river far seg løs.
– Jeg må hjelpe bestefar med å få bestemor trygt opp i borgen. Han forsvinner nedover stien.

– Røverne har dratt videre oppover dalen. Kan dere hjelpe til med å lage et større bål ved borgen? Folket på Vardeberg må få beskjed om at røvere er på vei. Det er Ulvar, en av vaktene på bygdeborgen, som spør. – Klart vi kan hjelpe! Mor virker lettet over at røvere ikke har fulgt etter oss.

Litt senere er hele familien samlet ved bålet. Vi holder hverandre i hendene, glade for å være sammen. Snart kan vi gå hjem. – Vi greier nok å bygge opp igjen smia før vinteren.
Ulvar har lovet å hjelpe oss. Far smiler takknemlig til Ulvar, mens han rusker meg i håret.
Den vonde klumpen i magen slipper endelig taket. Alt vil bli som før ...

Flukta til bygdeborga!

I jernalderen fanst ikkje telefon eller internett. På denne tida var det vanleg med folk som streifa rundt for å plyndre og røve. Ved å tenne bål på godt synlege stadar, varsla folk kvarandre om at det var fiendar på veg. I denne fortejinga møter du ein familie som må rømme for å komme unna røvarer.

– Sjå! Bålet er tent på Gjellberget! Vi må komme oss av garde! Stemma til bestefar rungar over heile garden. Med eitt er den rolege ettermiddagen forvandla til kaos. Far kjem springande og prøver å få med seg geitene, mens mor styrtar inn i huset for å hente veslebror som søv. Eg blir ståande stiv av skrekk. Grønsakene eg ber i forkledet ramlar på bakken. Tankane flyr tilbake til førre gong bålet var tent ved bygdeborga. Det var den dagen eg oppdaga at menneske kan vere vonde ...
Det var dagen då bestevenninna mi, Åse, på nabogarden vart drepen ...

– Kom, jenta mi! Bestemor tek meg under armen og dreg meg av garde. – Ikkje ver redd. Det er sikkert ikkje noko farleg. Bålet er eit varsel om at vi må søkje dekning i borga. Vi kan ikkje ta nokon sjansar etter det som skjedde med Åse og familien hennar. Kan hende det berre er framande folk som kjem til bygda for å skaffe seg mat. Bestemor snakkar med roleg stemme, men når eg ser andletet hennar, skjøner eg at ho er like redd som meg.

Nokre minutt seinare er heile familien på veg oppover den bratte stien mot Gjellberget.
Geitene og far er fremst, bak han kjem mor med veslebror på ryggen. Veslebror er enno trøytt etter ettermiddagsluren, men han sutrar ikkje. Kanskje forstår han at det er noko som er farleg. Eg går tett bak mor, samstundes som eg vil vere i nærleiken av bestemor. Ho pustar tungt og går saktare og saktare. Etter ein bratt bakke stoppar ho heilt og lenar seg sliten mot eit tre.

Heile tida høyrer vi høge skrik og bråk nede frå bygda. Bestefar ropar lågt på meg for at eg skal hjelpe han med kua. Han ser alvorleg på meg og gjev meg tauet. – Eg må bli her for å hjelpe bestemor. Ho greier ikkje dette åleine. Spring no, jenta mi, så sjåast vi i bygdeborga om litt.
Eg ser på bestemor, og tårene renn. Så lokkar eg med meg kua og spring vidare oppover stien.

Vel framme i borga kastar eg meg i armane på mor og veslebror. Mor held tett rundt meg mens ho ser utover bygda. Når eg til slutt snur meg, ser eg at det brenn fleire stadar i den vakre dalen vår. Smia på garden vår står i brann! Det er ikkje til å ta feil av! Far kjem springande og græt mens han legg armane rundt oss. Far er smed, og i smia smir han reiskapar som folk i bygda treng.
Som betaling får han det vi treng for å overleve. Plutseleg riv far seg laus. – Eg må hjelpa bestefar med å få bestemor trygt opp i borga. Han forsvinn nedover stien.

– Røvarane har dratt vidare oppover dalen. Kan de hjelpe til med å lage eit større bål ved borga? Folka på Vardeberg må få melding om at røvarane er på veg. Det er Ulvar, ei av vaktene på bygdeborga, som spør. – Klart vi kan hjelpe! Mor verkar letta over at røvarane ikkje har følgt etter oss til bygdeborga.

Litt seinare er heile familien samla ved bålet. Vi held kvarandre i hendene, glade for å vere saman. Snart kan vi gå heim til bygda igjen. – Vi klarar nok å byggje opp smia før vinteren. Ulvar har lova å hjelpe oss. Far smiler takknemleg til Ulvar mens han ruskar meg i håret. Den vonde klumpen i magen slepp endeleg taket. Alt vil bli som før ...

Personvern

Still spørsmålene til de du går i klasse med. Sett en tellestrek for hvert svar.

Sett for eksempel rød tellestrek når ei jente svarer.
Sett for eksempel grønn tellestrek når en gutt svarer.

SPØRSMÅL	JA	NEI	VET IKKE
Har noen delt bilde av deg på internett uten å spørre først?			
Har noen skrevet dumt om deg på telefon eller internett?			
Har du delt bilde av andre uten å spørre først?			
Har du skrevet dumt om andre på telefon eller internett?			

Spire 4 samfunnsfag • På nett! • Kopieringsoriginal • © GAN Aschehoug 2018 - kopiering tillatt

Personvern

Still spørsmåla til dei du går i klasse med. Set ein teljestrek for kvart svar.

Set for eksempel raud teljestrek når ei jente svarar.
Set for eksempel grøn teljestrek når ein gut svarar.

SPØRSMÅL	JAU	NEI	VEIT IKKJE
Har nokon delt bilete av deg på internett utan å spørje først?			
Har nokon skrive dumt om deg på telefon eller internett?			
Har du delt bilete av andre utan å spørje først?			
Har du skrive dumt om andre på telefon eller internett?			

Spire 4 samfunnsfag • På nett! • Kopieringsoriginal • © GAN Aschehoug 2018 - kopiering tillate

Bildedeling | spennende prosjekt

Visste du? Flere skoler i Norge har gjort lignende dele-eksperiment som Stange skole.

LES MER OM BILDEDELING HER

GJORDE ET EKSPERIMENT

Klassens bilde ble delt over hele verden

Hvor mange ganger kan et bilde på nett bli delt i løpet av én uke? Det ville disse 6.-klassingene finne ut av. Svaret overrasket mange.

Tekst: Margrethe Lindebø Skeie **Foto:** Rolf Øhman

Denne plakaten tok de bilde av

Elevene på 6. trinn på Stange skole holder plakaten som spredte seg over hele verden.

I disse landene ble bildet delt

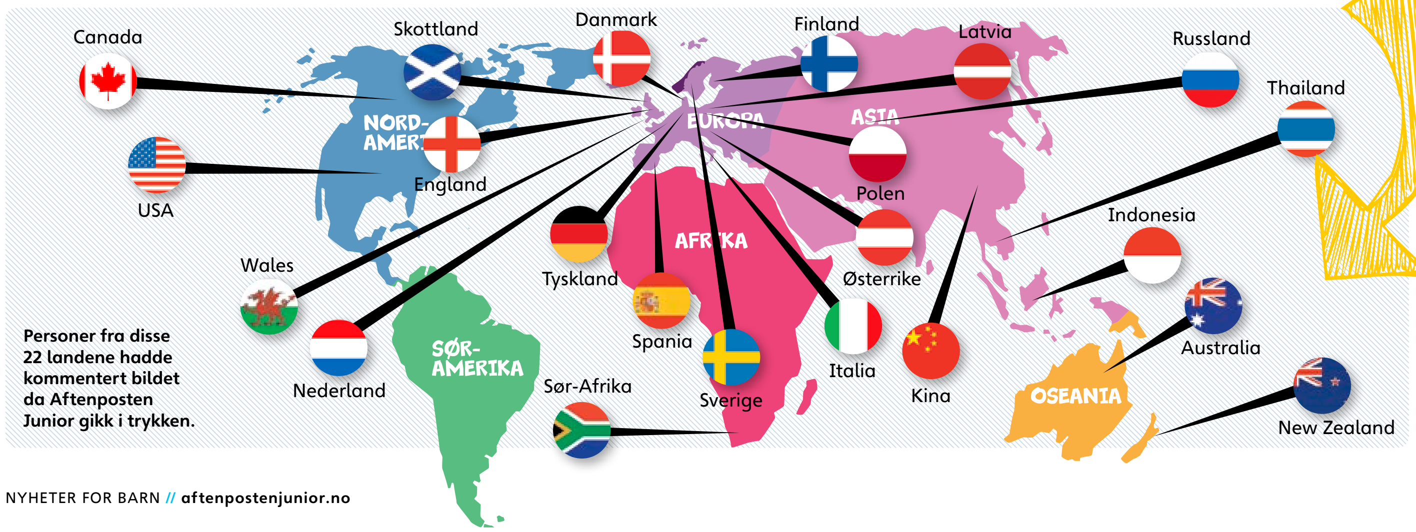

Personer fra disse 22 landene hadde kommentert bildet da Aftenposten Junior gikk i trykken.

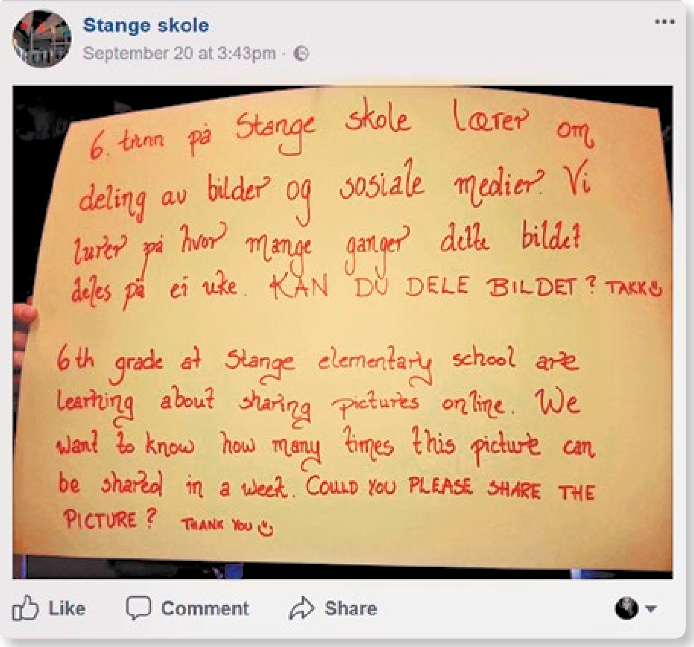

Én uke etter at bildet ble lagt ut på Facebook, var det spredt over hele verden.

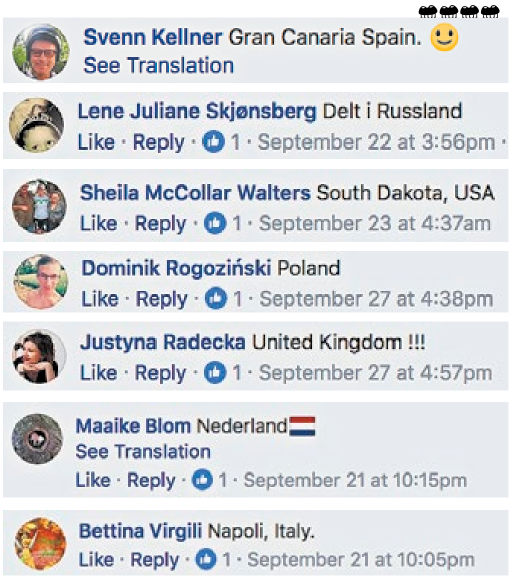

Her er noen av kommentarene fra mennesker rundt omkring i verden.

USA, Singapore og Wales!

Elevene på 6. trinn på Stange skole i Hedmark roper ut noen av landene bildet deres har blitt delt til .

Lurt å være forsiktig

– Det begynte som et prosjekt, fordi jeg ville vise elevene mine at det er lurt å være forsiktig med hva de deler på nett, sier lærer Magdalena Klosowska til Aftenposten Junior.

Læreren skrev en plakat og postet bilde av den på Facebook: **«6. trinn på Stange skole lærer om deling av bilder og sosiale medier. Vi lurer på hvor mange ganger dette bildet deles på ei uke. KAN DU DELE BILDET? Takk.»**, sto det.

Spennende prosjekt

6.-klassingene syntes prosjektet var kult, men var litt uenige om bildet kom til å bli delt.

– Noen deler bilder hele tiden. Derfor var jeg veldig spent på hvor fort bildet kunne gå på én uke, forteller Oleane (10).

– Jeg trodde faktisk mange kom til å se bildet, fordi det er skikkelig mange mennesker i verden. Derfor er det ikke rart at det sprer seg til mange når det blir lagt ut på internett, sier Mathias (11).

Spredt til hele verden

I løpet av noen få dager tikket det inn meldinger i kommentar-feltet fra hele verden.

«Delt i South Shields, England» og «Delt i Düsseldorf ,Tyskland», sto det blant annet.

– Det var litt skummelt å se. Folk legger ut private bilder, og så kan andre folk spre dem til hele verden. Jeg trodde ikke så mange kom til å se bildet vårt, sier Zaima (10).

I løpet av én uke nådde bildet over 250.000 mennesker og ble delt videre nesten 4000 ganger.

Mer forsiktig

Selv om det bare var bilde av en plakat denne gangen, syntes elevene det var rart å se at det ikke nødvendigvis bare er kompiser som ser bildene du deler på sosiale medier.

– Jeg deler ikke bilder på nett, fordi jeg ikke får lov av foreldrene mine. Men til de som gjør det: Vær obs på hva du deler med andre, sier Kristian (11).

– Hvis du skal dele et bilde, må du også spørre alle som er med på bildet. Er de under 15 år, må du spørre mor eller far, sier Zaima (10).

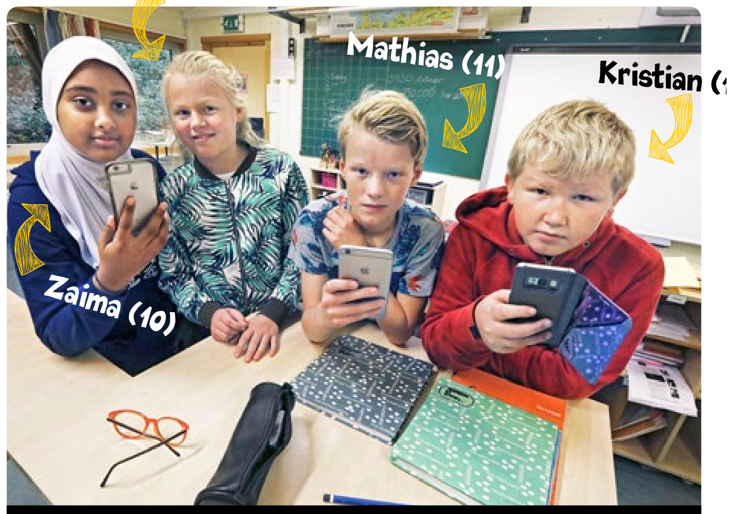

Elevene ved Stange skole synes det er spennende og rart at et bilde kan spre seg så fort i løpet av én uke.

Spire 4 samfunnsfag • Deling på internett • Kopieringsoriginal • © Aftenposten junior – gjengitt med tillatelse fra Aftenposten junior

Spire 4 samfunnsfag • Deling på internett • Kopieringsoriginal • © Aftenposten junior – gjengitt med tillatelse fra Aftenposten junior

BM

17 Førstemann til bygdeborgen!

Førstemann til bygdeborgen!

Dere trenger en spillbrikke hver og terning. Kast terningen annenhver gang.

Spilleregler

- Du velger selv hvor på spillbrettet du vil starte, men du kan ikke starte på et runetegn eller en grå sirkel.
- Dersom du lander på et felt med pil, må du flytte brikken din til den grå sirkelen. Les det som står i rammen under.
- Underveis skal du samle sju runetegn. Hver gang du lander på et runetegn, skal du skrive tegnet i riktig sirkel i skrivefeltet ditt under. Deretter må du oversette runetegnene for å finne kodeordet som slipper deg inn i bygdeborgen! Når du har klart det, kan du flytte spillbrikken din til DØRA inn til borgen.

1. Du må slukke flammene i smia. Stå over et kast.
2. Du må skrive navnet ditt med runer før du kan gå videre. Stå over et kast.
3. Du redder bestemor! Kast terningen en ekstra gang.
4. Du slipper alle dyra løs før fienden kommer! Kast terningen en ekstra gang.
5. Du varsler storebror i skogen. Dere flykter sammen. Kast terningen en ekstra gang.
6. Du slukker glørene i kokegropa. Stå over et kast.

Spiller 1 ◯1 ◯2 ◯3 ◯4 ◯5 ◯6 ◯7

Oversett runene her → ___ ___ ___ ___ ___ ___ ___

Spiller 2 ◯1 ◯2 ◯3 ◯4 ◯5 ◯6 ◯7

Oversett runene her → ___ ___ ___ ___ ___ ___ ___

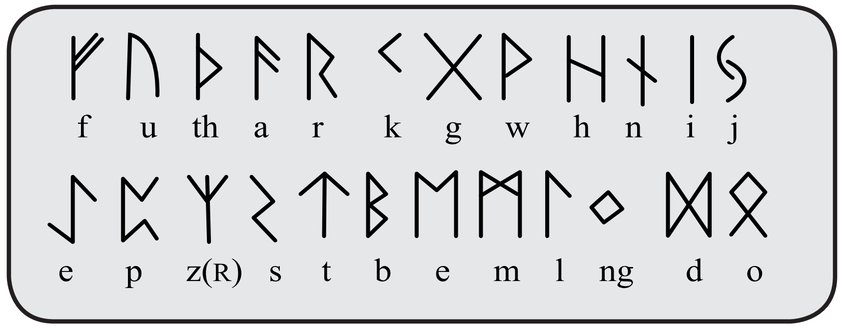

A4 → A3

BM

17 Førstemann til bygdeborga!

Førstemann til bygdeborga!

De treng ei spelbrikke kvar og ein terning. Kast terningen annankvar gong.

Spelereglar

- Du vel sjølv kor på spelbrettet du vil starte, men du kan ikkje starte på eit runeteikn eller ein grå sirkel.
- Om du hamnar på eit felt med pil, må du flytte brikka di til den grå sirkelen. Les det som står i ramma under.
- Undervegs skal du samle sju runeteikn. Kvar gong du hamnar på eit runeteikn, skal du skrive teiknet i rett sirkel i skrivefeltet ditt under. Deretter må du omsette runeteikna for å finne kodeordet som slepp deg inn i bygdeborga! Når du har klart det, kan du flytte spelbrikka di til DØRA inn til borga.

1. Du må sløkke flammene i smia. Stå over eit kast.
2. Du må skrive namnet ditt med runer før du kan gå vidare. Stå over eit kast.
3. Du reddar bestemor! Kast terningen ein ekstra gong.
4. Du slepp alle dyra laus før fienden kjem! Kast terningen ein ekstra gong.
5. Du varslar storebror i skogen. De flyktar saman. Kast terningen ein ekstra gong.
6. Du sløkk glørne i kokegropa. Stå over eit kast.

Spelar 1 ◯1 ◯2 ◯3 ◯4 ◯5 ◯6 ◯7

Omsett runene her → ___ ___ ___ ___ ___ ___ ___

Spelar 2 ◯1 ◯2 ◯3 ◯4 ◯5 ◯6 ◯7

Omsett runene her → ___ ___ ___ ___ ___ ___ ___

ᚠ	ᚢ	ᚦ	ᚨ	ᚱ	ᚲ	ᚷ	ᚹ	ᚺ	ᚾ	ᛁ	ᛃ
f	u	th	a	r	k	g	w	h	n	i	j
ᛇ	ᛈ	ᛉ	ᛊ	ᛏ	ᛒ	ᛖ	ᛗ	ᛚ	ᛜ	ᛞ	ᛟ
e	p	z(R)	s	t	b	e	m	l	ng	d	o

A4 → A3

NN

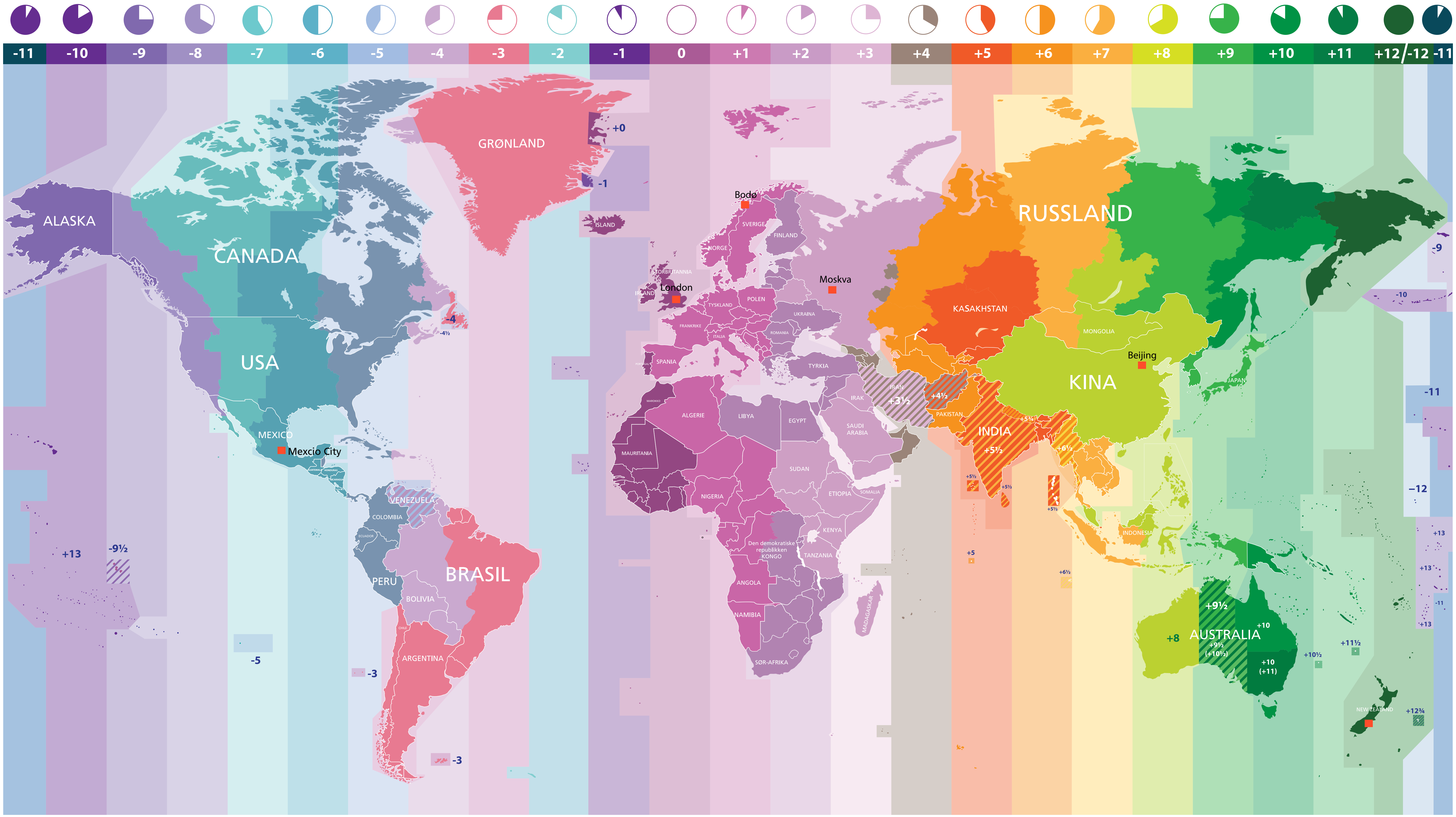

Maria

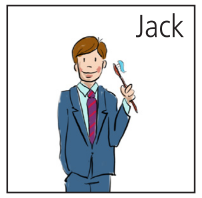
Jack

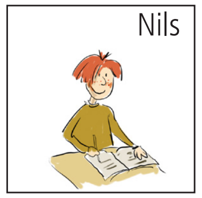
Nils

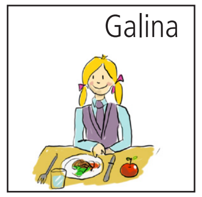
Galina

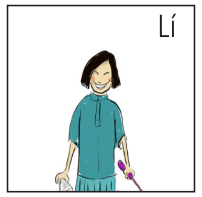
Lí

Barry

IRAK	COLOMBIA	DANMARK	NIGERIA	NAMBIA	ALASKA	

Til læreren: Hvor langt er det å reise? Elevene kan jobbe to og to. Klipp ut kortene. En elev trekker et bildekort og plasserer det på et valgfritt land på kartet. Den andre eleven trekker et landkort og legger det på riktig sted på kartet. Sammen skal elevene finne ut hvor stor tidsforskjellen er mellom bildekortet og landkortet. Fortsett til alle bildekortene og landkortene er lagt ut. **Lag oppgaver knyttet til kortene og kartet:** La elevene lage oppgaver selv med utgangspunkt i bilde- og tekstkortene. I det tomme kortet kan de selv skrive inn land eller byer.